

PSYCHOSE EN DE KUNSTEN

STUDIEDAG VAN DE STICHTING PSYCHOANALYSE EN CULTUUR

AMSTERDAM – DE BRAKKE GROND – 9 NOVEMBER 2013

PROGRAMMA

VLAAMS CULTUURHUIS DE BRAKKE GROND

Nes 45, 1012 KD Amsterdam
020 622 9014 / www.brakkegrond.nl

10.30 uur ontvangst met koffie en thee

11 uur Openingslezing door Jos de Kroon over **Plaats en betekenis van de psychose anno 2013**

11.45 uur Ludi van Bouwel over **Het lichaam in de artistieke creaties van kunstenaars met een psychose**

12.30 -14 uur lunch

14 uur Katrien Vuylsteke Vanfleteren over **Psychose en Toneel (De schreeuw van Artaud)**

14.45 uur Peter Verstraten over **Psychose en Film**

15.30 uur Koffie / Thee

16 uur **gesprek met Charlotte Mutsaers** door Annelies van Hees

16.45 uur **Ronde tafel** met sprekers en zaal

17.15 uur Borrel

Tussendoor filmfragmenten van Artaud en Dali.

Dagvoorzitter: Sjef Houppermans

Accreditatie aangevraagd. Met financiële ondersteuning van de Psychoanalytische Fondsen.

**Kosten 70 euro; donateurs 50 euro; studenten 20 euro
(koffie/thee en lunch inbegrepen)**

U kunt zich inschrijven door het betreffende bedrag over te schrijven op bankrekening (IBAN) NL77 INGB 0007 5839 37 (Bic = INGBNL2A)

ten name van: Stichting Psychoanalyse en Cultuur te Amsterdam

Verdere Informatie: j.m.m.houppermans@hum.leidenuniv.nl

Jos de Kroon : Plaats en betekenis van de psychose anno 2013

In deze voordracht zal worden onderzocht wat de opvattingen zijn ten aanzien van de psychose en waar die raken aan de kunsten. Van beide kan worden gezegd dat men maar nauwelijks tot een eensluidende en alles omvattende beschrijving kan komen. Al enkele decennia lang wordt schizofrenie, een vorm van psychose, aangemerkt als een ziekte, maar de oorzaak van deze ziekte kent men niet. Stoutmoedige collega's beweren zelfs dat er sprake is van een hersenziekte, maar daarvoor bestaat geen passend bewijs, ondanks ons enorme technisch vernuft. Vooralsnog blijft schizofrenie voor de psychiatrie een enigma, dat aanleiding geeft tot vele speculatieve projecties die de aanduiding 'wetenschappelijk' nauwelijks verdienen. Deze geheimzinnigheid rondom oorzaak en betekenis van psychose deelt de psychiatrie met de kunsten; ook zij zijn onwetenschappelijk en speculatief. Voor de kunsten is dat een pre, maar voor de psychiatrie is dat desastreus.

Ten aanzien van de psychose bestaan er, anders dan de dominante biologische modellen, ook psychologische modellen, zoals de fenomenologische en psychoanalytische, die meer potentie hebben het betekenisveld van de psychose te belichten. Het domein van het onbewuste is het meest geëigend om ons toegang te verschaffen tot de psychose en wellicht ook tot de kunsten. Vanuit een lacaniaanse lezing zal dit gebied worden verkend. De wederwaardigheden rondom de structurerende Wet-van-de-Vader zullen hierbij richting gevend zijn.

Dr. Jos de Kroon is als psychiater en psychoanalyticus gevestigd in Eindhoven; hij promoveerde op het onderwerp "Psychose en taal". Hij is lid van het bestuur van de Stichting.

Ludi van Bouwel: Het lichaam in de artistieke creaties van kunstenaars met een psychose

Aan de hand van artistieke creaties van drie kunstenaars die in hun leven herhaaldelijk psychotische crisisen doormaakten (de Russische danser Vaslav Nijinski, de Duitse beeldende kunstenaar/schrijfster Unica Zürn en de Spaanse fotograaf David Nebreda) wordt het verband tussen kunst en psychose geëxploreerd. Opvallend in het werk van deze drie kunstenaars is het investeren van het lichaam elk op een heel eigen, hoogst persoonlijke manier. De autobiografische notities van de drie kunstenaars maken het mogelijk iets meer van hun kunst te begrijpen en mogelijk ook te duiden. Parallellen worden getrokken met de creaties en levensprojecten van drie patiënten in de dagdagelijkse kliniek van de psychose.

Ludi Van Bouwel, psychiater en psychotherapeut, is als afdelingshoofd van de structurerende afdeling voor jong volwassenen met een psychose verbonden aan het UC, campus Kortenberg van de KULeuven. Tevens is zij psychoanalytica werkzaam in een privépraktijk te Lint en lid van de Belgische School voor Psychoanalyse en van de Vlaamse Vereniging voor Psychoanalytische Psychotherapie.

Peter Verstraten: Psychose en Film

Psychoses worden in de cinema op uiteenlopende wijzen verbeeld: ze worden gebruikt als basis voor komedie (zoals in *Me, Myself and Irene* van de Farrelly broers), voor horror (Hitchcocks *Psycho*, Polanski's *Rosemary's Baby*, Kyoshi Kurosawa's *Cure*) en voor zogeheten mind-game films (*A Beautiful Mind*, *Donnie Darko*). Daarnaast wordt psychose gerepresenteerd in Europese en Amerikaanse art-house (*Als in een donkere spiegel*, *Breaking the Waves*, *Lost Highway*), maar ook in een 'instructiefilm', zoals *Verloren jaren* (Bas Labruyère, 2010), waarbij de psychose 'van binnenuit' wordt getoond. In de lezing zal kort op enkele opvallende kenmerken van dit brede spectrum aan 'psychotische films' worden ingezoomd. Hoofdmoot vormt echter een analyse van de Engels-Nederlandse productie *Shock Head Soul* (Simon Pummell, 2011), geïnspireerd door *Denkwürdigkeiten eines Nervenkranken* (1903) van Daniel Paul Schreber.

Peter Verstraten is universitair docent Film- en Literatuurwetenschap alsmede voorzitter van de MA Media Studies aan de Universiteit Leiden. Hij schreef o.m. *Handboek filmnarratologie* (2e druk, 2008) en maakte met twee directors of photography *Shooting Time: Cinematographers on Cinematography* (2012). Sinds 2006 zit hij in bestuur van Psychoanalyse en Cultuur en was mederedacteur van enkele bundels in de jaren 2006-2010. Tevens maakt hij sinds 2012 deel uit van de filmgroep van de NVPA.

Katrien Vuylsteke Vanfleteren: De schreeuw van Artaud

Het theater van de wreedheid (Théâtre et son double) van Antonin Artaud is een belangrijk keerpunt in de theatertheorie. Artaud zet zich niet alleen af tegen het theater van zijn tijd, hij tast ook de grenzen van het medium af. Het theater is er om de mens omver te werpen. Het moet de toeschouwer in zijn fundamenteën raken. Artaud zet zich heel duidelijk af tegen het psychologisch theater of tegen het theater als afspiegeling van het dagelijkse leven. Hij wil theater creëren met mystieke en magische krachten, dat reikt tot voorbij de grenzen van de representatie. Artauds theaterprogramma blijkt verre gaand, zo niet onmogelijk radicaal. We kunnen ons zelfs afvragen of wat Artaud als theater omschrijft nog wel als theater gedefinieerd kan worden. Toch zijn Artauds teksten belangrijk voor de theatertheorie en -praktijk. In het ontmantelen van het theater wordt het medium geanalyseerd tot in haar fundamenteën. Het theater wordt er geconfronteerd met haar eigen onmogelijkheid. Een analyse van het theater van de wreedheid geeft niet alleen zicht op de fundamenteën van het theater maar ook op de psychotische structuur van het 'theater van de wreedheid'.

Katrien Vuylsteke Vanfleteren is diensthoofd onderzoek aan het KASK - Conservatorium Gent. In 2006 verdedigde ze haar doctoraat 'Drama en Verlangen. Een lacaniaanse kijk op de politieke dimensie van het hedendaagse theater' aan de Universiteit van Amsterdam. Tijdens haar postdoctoraal onderzoek aan het KASK en het Koninklijk Conservatorium Gent werkte ze rond het thema 'Acteer de cesuur': een psychoanalytische benadering van de postdramatische dramaturgie.

Annelies van Hees in gesprek met Charlotte Mutsaers

Dr. Annelies van Hees was Universitair Hoofddocent Scandinavische Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam, waar zij zich in haar onderzoek richtte op het psychoanalytische verstaan van letterkundige teksten. Na haar pensionering houdt zij zich voornamelijk bezig met het vertalen van teksten van o.a. Kierkegaard en J.P. Jacobsen. Zij is lid van het bestuur van de Stichting.

Zij gaat Charlotte Mutsaers ondervragen over de psychoanalytische reminiscenties in *Rachels rokje* en *Koetsier Herfst*.

Voor Charlotte Mutsaers zie : <http://www.charlottemutsaers.nl/>

Dr. Sjef Houppermans is universitair hoofddocent Moderne Franse Literatuur aan de Universiteit Leiden en voorzitter van de Stichting Psychoanalyse en Cultuur